

Lietuvos teatro grafas

ALMA ŠLAMAITE

Balninkai ir Dapkūniškis. Čia gimė poetas Petras Pilka, kunigavo poetas Mykolas Šeizys-Dagilėlis, dirbo ir organizavo Balninkų progimnaziją mokytojas bei poetas Leonas Vainikonis. O svarbiausia, Balninkeliuose glūdi įžymiojo teatro Stasio Pilkos giminės šaknys. Aktoriaus tėvas Simonas Pilka kilęs iš šio kaimo ir nuo 1921 metų čia buvo jo ūkis, kuriame sūnus Stasys ir duktė Gerda praleisdavo vasaras prie gražių ežerų.

Stasys Pilka – nacionalinio teatro veteranas, režisierius, lietuviško teatro istorikas, muziejininkas, scenos meno pedagogas, keturių tautų eklibristų kolekcionierius, puikus teatrinio kostiumo ir atributikos žinovas, poetas, vertėjas, poezijos recitatorių pradininkas.

Stasys Pilka gimė 1908 m. gegužės 8 d. Petrapilyje, Simono ir Amalijos Pilkų šeimoje. Motina kilusi iš Klaipėdos krašto, jos giminėje buvo ir „latviško kraujo“. Stasys Pilka mokėsi Šv. Kotrynos gimnazijoje, kurią baigė aukso medaliu. Buvo gabus, pavyzdžiingai mokėsi. Čia susipažino su būsimu aktoriumi Romualdu Juknevičiumi. „Nuo mažens jaučiau teatrinę atmosferą, nes nemažai popiežių ir vakarų praleidau vaidinimus žiūrėdamas; namuose buvo kalbama apie sceninius įvykius ir pats paplyginti ankstokai pradėjau dalyvauti mokykliniuose mėgėjų pasirodymuose, žiūrėjau vaidinimus rusų, prancūzų ir vokiečių kalbomis“, – sakė S. Pilka, duodamas interviu 1970 m. *Draugui*. Stasys stengdavosi būtinais kiekvieną sekmadienį apsilankyti teatre, kartu pasiimdavo seserį Gerdą. Po to namuose aptarinėdavo spektaklius, įvertindavo aktorius. Besimokydamas gimnazijoje, pradėjo skaityti eilėraščius, vaidinti anglų, prancūzų kalba. Petrapičio prancūzų teatro aktorius, režisavęs minėtoje gimnazijoje Molierę „Tariamąjį ligonį“, pats pirmas pripažino S. Pilkos teatrinį talentą.

Bosimasis aktorius neteko motinos turėdamas 13 metų. Reikėjo rūpintis 5 metais jaunesne sesute Gerda, kuri po motinos mirties buvo apgyvendinta gimnazijos pensijoje. Stasys turėjo daug privačių pamokų. Iš sutauptų lėšų pirko davė ne tik sau, bet ir seseriai bilietus į teatrą, įvairias knygas, kurias, anot sesers, nepaprastai saugojo.

Teofilė Vaičiūnienė 1919 m. susitikdavo Stasį Pilką Petrogrado lietuvių klubo mėgėjų spektakliuose. Čia vaidino ne tik jie, bet ir geriausias Stasio draugas, būsimasis Teofilės vyras Petras Vaičiūnas, kuris pastebėjęs neeilinius jaunuolio gabumus, vėliau perkalbėjo Stasį mokyti dramos. Dėl to prieš tėvo norą metė mokslus Petrogrado karo medicinos akademijoje, įstojo į Valstybinę Aleksandro (dabar Puškino) dramos mokyklą. Sėkmingai išlaikęs egzaminus, pradėjo kelią į didžiojo artisto gyvenimą. Nors tėvas tam prieštaravo, jis tvirtai apsisprendė eiti scenos

menininko keliu, ugdyti lietuvių kalbą. Vaidino Mejercholdo režisūros spektakliuose, rusų studijinių pastatymų teatre. Baigęs Aleksandro teatro dramos mokyklą, tęsė studijas II Dailės teatre Maskvoje, kur įsigijo režisūros žinių. Pavaduodamas šiame teatre aktorius, pasirodydavo ir estradoje.

1921 m. atvykęs į Lietuvą, įsijungė į Lietuvių meno kūrėjų draugijos (vėliau Valstybės dramos teatro) veiklą. Jau 1922 m. sausio pradžioje suvaidino turtuolių Lusjeną R. Flerso G. A. Kajavės komedijoje „Buridano asilas“, po to – vaidmenys: Ferdinandas, Vurmas, Lesteris, Alba (F. Šilerio „Klasta ir meilė“, „Marija Stuart“, „Don Karlas“), Almaviva (K. Bomaršė „Figaro vedybos“), Nesciastlivecas (A. Ostrovskio „Miškas“), Gajevas (A. Čechovo „Vyšnių sodas“), Zigismundas (P. Vaičiūno „Naujieji žmonės“), Palšovskis (S. Petruolis „Prieš srovę“), Gedgaudas (A. Vienuolio „1931 metai“), Kasijus (V. Šekspyro „Otelo“), Saulėnas („Sudrumstą vienybę“), Henšelis (G. Hauptmano „Vėžėlis Genšelis“), Režisierius B. Dauguvičius yra išsireiškęs, kad tokiu Gajerio jis dar nėra matęs. S. Pilka daugiausia vaidino kilmingus personažus (grafas, didikus, dvarponius), pvz., S. Petruolio pjesėje „Prieš srovę“ sukūrė bajoro lebutautojo Palšovskio vaidmenį, o P. Vaičiūno „Naujuosius žmones“ – grafą Zigismundą. *Gimtas kraštas* 1976 m. skelbė, kad S. Pilka atliko 1921–1944 m. apie 200 vaidmenų. Kūrė ne tik vaidmenis, bet ir režisavo: A. Puškino „Mocart ir Saljeri“, P. Vaičiūno „Aukso gromatą“, A. Vienuolio „1931-ieji metai“. Ž. Mikšys apie S. Pilką 1979 m. *Draugas* rašė: „Režisoriaus, jei vaidinęs keturiais kalbomis – lietuvių, rusų, lenkų (komiškų senius) ir prancūzų, tai režisavo net penkiomis: lietuviškai, rusiškai, angliškai, gudiškai (neprofesinėje scenoje), žydiškai.

1922 m. dirbo kaip režisierius, pastatė Puškino „Mocart ir Saljeri“, 1932 m. – H. K. Anderseno „Pamienukų ir kamininkrėčių“, „Mažytės Idos gėles“, „Pasaką apie berniuką, šuniuką, katinuką ir akmenuką“, 1936 m. – F. Langerio „Kupranugarė pro adatos skylutę“ ir 1939 m. A. Vienuolio „1931-uosius metais“, „Krakosmetį“. Skleidė teatro idėjas to meto moksleivijai. Režisavo moksleivių ir jaunimo spektaklius, pvz., Kauno aukštesniojoje komercinėje mokykloje 1924 m. pastatė K. Gocio „Princėse Turandot“ ir Moljero „Gydytojas per prievartą“, 1933–1934 m. dirbo Šiauliuose, kur režisavo 9 spektaklius, pvz., A. Vienuolio „1931 metus“, P. Vaičiūno „Aukso gromatą“. 1942 m. įkūrė Miesto teatrą (subtūrė mėgėjų trupę) Ukmergėje, artčiausiai savo giminės šaknų.

1926–1929 S. Pilka, pasitraukęs iš Valstybinio dramos teatro, apsigyveno JAV, įkūrė lietuvių teatrą. Iki 1929 m. vasaros, būdamas Čikagoje bei Brooklyne, pastatė S. Čiurlionienės „Aušros sūnus“ 1927 metais, P. Vaičiūno „Tuščias pastatas“ 1928 metais bei „Sudrumstą ra-

1975 m. vasario 24 d. Brooklyn, NY. Kultūros židinio patalpose įvyko paskutinis akt. Stasio Pilkos recitalis.

mybė“ 1929 metais, K. Karpius „Ekscelencija“ ir kt. Be to, režisavo veikalus Bostone, Clevelande. 1926 m. vasarą su V. Dineika ir A. Vanagaiciu nepriklausė (reta išimtis teatrui) – rašė Zuzana Arlauskaitė-Mikšienė. „Myli teatrą, o ne save teatre – tai didžiausias jo nuopelnas, ordinas širdy, kurį nešioja su aukšta pagarbata“, – patvirtina Ipolitas Tvirbutas.

Vadinamasis „Kauno teatras“ buvo pagrindinis iškilmų, jubiliejų, laidotuvių ceremonmeisteris, rengė poezijos recitalius. Jis laikomas lietuvių poezijos recitatorių pradininku. S. Pilkos pirmasis literatūrinis vakaras įvyko 1924 m. Kaune Tilmano salėje. Įgimta aktorius vidinė kultūra, jo imponanti išvaizda (aukštas, tiesus, liesas), dvasios polėkiai, savarankiškumas, platus mąstymas S. Santvarui leido pavadinti lietuvių scenos lordu – rašė A. Guobis *Literatūra ir menas* 1993 m. Gal todėl taip moksleivis S. Pilka surengti recitalius. Dažniausiai skaitė ištraukas iš S. Čiurlionienės „Aušros sūnus“ ir A. Ostrovskio Nešestilnevo monologą. Deklamuodavo atidžiai, skambiai, su tam tikrais judesiais (kai kur dirbtiniais) ir su lengvu patosu. „Aukštas, lieknas, platių, laisvų manierų, sodrios kalbėsenos artistas, žiūrovus kerėjo oria europietiška kultūra ir teikė estetinį pasigerėjimą“, – rašė 1993 m. buvęs S. Pilkos mokinys ir kolega Stasys Radzevičius.

Anot A. Guobio, jis buvo artimasis scenos meistrų K. Glinskio, V. Fedotovo – Sipaviciaus kūrybos manierai. Ž. Mikšys *Draugui* 1979 m. sakė: „Džentelmenas scenoje, džentelmenas užkulisyje, džentelmenas kasdieniniame pilkame gyvenime. Visus pakerėdavo aktorius aristokratiška išvaizda“. „Nepaprastai pergryvendavo dėl teatro įvykių intrigų. Nekentė apkalbų, pasitaikančių teatre ir už teatro sienų, su niekuo nemėgo apie jas kalbėti“ – prisimena sesuo Gerda Pilkaitė-Linartienė. Ir Ž. Mikšys patvirtina šią didžiojo artisto savybę: „S. Pilka nedalyvavo intrigose, protekčių machinacijoje, kitų niekinimo žaisme (iš-

grobstytas ir išparduotas Kau-no, Leningrado, Minsko, Maskvos turguose. Dukterėčia Danutė Linartaitė-Petrauskienė prisiminimuose rašo, kad tai darė keletas jo kolegų artistų. Pabrėžtina S. Pilkos savybė – europietiškas. Keletą kartų buvo Vienoje, Budapešte, Pradžioje, 3 vasaras praleido Italijoje, 1923 ir 1924 m. vasarą buvo Berlyne, Drezdene, Miunchene. Labai mėgo Paryžių, kuriame pirmą kartą apsilankė 1926 m. Vaidinėjo ir po Lietuvą, ypač mylėjo Balninkėlius, kur gyveno aktorius tėvas. Būdavo laimingas atvykęs į kaimą, grožėdavosi gamta, domėjosi aukštaičių (ne veltui aktorius pasirinko „Aukštaičio“ slapyvardį), tautosaka. Patikdavo artistui ir kaimo darbai: sienapjūtė, rugiapjūtė ir kiti. Įdomu ir tai, kad būsimasis aktorius su tėvais kiekvieną vasarą atvykdavo į Balninkėlius iš Petrapičio.

Gerda Pilkaitė-Linartienė ir jos duktė Danutė Linartaitė buvo vienos pirmųjų bolševikų aukų. 1941 liepos 14 dieną S. Pilka buvo iškviestas sesers ir jos butą. Atvykęs savo akimis pamatė, koks buvo sujauktas jų butas po kratų. Senelis buvo nualpes ir prie jo sėdėjo Gerda. Stasys sukrėvė būtiniausias daiktus į lagaminus priverstinei kelionei ir tolimą šiaurę. Šis įvykis privertė įžymų žmogų trauktis į vakarus. Stasys Pilka 1948 m. atvyko į Čikagą ten, kur gausiausias lietuvių telkinys. Tuoj pat įsijungė į lietuvių darbus. Iš Čikagoje tuo metu rašytų laišku dvelkia optimizmas, užsidedamas teatriniam darbiui. Viename laiške dukrai 1950 rašė: „Esu ir administratorius, ir režisierius, ir kasininkas“. Reikėjo daug pastangų, kad įsteigtų Lietuvių teatrą (nors pastovias įkurti nepavyko). Gana sėkmingai S. Pilka pastatė J. Grušo „Tėvą“ 1948 m., A. Škėmos „Vieni“ 1953 m., J. Petruolio „Prieš srovę“ 1956 m., P. Vaičiūno „Naujuosius žmones“. Režisavo vaikų teatro pirmąjį spektaklį A. Šimaicio „Devynis brolius ir sesytę Elenytę“, suvaidino

Strazdelį (pagal J. Petruolį), grafą (pagal P. Vaičiūną „Naujieji žmonės“), Kreoną (pagal J. Anouilh „Antigoną“). Nors 1951 m. laiške rašė, kad „Čikagoje sustojau dirbti teatrinį darbą“. Be to, Čikagoje rengė literatūrinius vakarus, skaitė K. Donelaičio, Maironio, V. Kudirkos, J. Aisčio, B. Brazdionio, K. Binkio, H. Nagio, J. Meko, H. Radausko, A. Miškio, J. Aleksandriškio, V. Mačernio eiles. 1974 m. paminėjo savo skaitymo meno 50 metų sukaktį.

Turėjo vienintelį tikslą – lietuvių telkiniuose propaguoti teatro idėjas, ugdyti lietuvių kalbą. 1952 m. laiške dukrai Valerijai rašė: „Kiek galiu, dirbu lietuvišką darbą – kur tik man iniciatyva nuneša ar kur tik reikia į talką ateiti. Bet dažniausiai mėgstu dirbti nesiafišuojant, nesidedant į joki politikų susigrupavimą. Pragyvenu iš nieko nesiskolindamas, niekam nesilenkdamas“.

Gyvendamas Čikagoje, labai daug energijos, sveikatos ir sunkaus darbo atidavė *Teatro almanacho*, kuriame turėjo atsispindėti lietuviško teatro istorija nuo 1883 m. iki 1954 m., rašymui ir išleidimui. Tai padarė Stasys Pilka sumanė 1953 m. Laiškuose dukterėčiai D. Petrauskienėi rašė: „baisiai sunkus darbas su tuo *Almanachu*“. Skundėsi, kad labai sudėtinga surinkti teisingus duomenis apie tuos, kurie prisidėjo vystant scenos meną Lietuvoje, iš-eivijoje, talkininkų prisaukti negalima, daug problemų dėl pinigų.

Be spektaklių, režisūros, literatūrinių recitalių, kaip ir Lietuvoje, darė vertimus, kūrė eiles, kurias skelbė: *Naujuosios, Trimite, Drauge* ir kitur. Kitų pasiūlymu ruošėsi išleisti eilėraščių, kurių dalis buvo atspausdinta *Aiduose*, rinkinį. Buvo suradęs ir mecenatę, tačiau dėl jos ligos leidinys liko neisleistas. Rašė straipsnius periodikoje, studijas apie A. Oleką-Žilinską, M. Čechovą, P. Kubertavičių, V. Dineiką, R. Juknevičių, apybraižas, isto-

rines apžvalgas. Viena iš jų – „Lietuvių teatras Šiaurės Amerikoje“. Pasirinko naują slapyvardį E. Virinta. Dar dėstė dramos studijoje iki 1970 m. (kelionės į Lietuvą). Dirbo su jaunimu. Jam atrodė, kad tokiu būdu, jaunų tautiečių dėka, geriausiai galima platinti lietuvių. Šis darbas sekėsi. „Jaunimėlis lietuviškai šneka, grožėkis“ – ne kartą džiaugėsi.

S. Pilka stengėsi vis daugiau programų įrašyti radijui. Bendravo su A. Vaičiūlaičiu, K. Bradūnu, *Draugo* kultūros skyriaus vedėju. Senatvėje pirkdavo tik šį leidinį. Labai vertino J. Vaičiūnaitės poeziją, norėjo su ja susitikti Lietuvoje.

Svetimoje žemėje menininkas susidūrė su sunkumais. Neveltui Ž. Mikšys rašė: „šakota, nepilka ir tikrai emigracijai nebūdinga asmenybė vienas iš retų, kuris 'tremtį' atlaikė garbingai, oriai. Nevirtu per galvą, nemainė išitikinimų, ir nepalankiose sąlygose be jokių rezervų likęs ištikimas savo pašaukimui“. „Čikagoje jo gyvenimas buvo labai sunkus“ – apibūdina prisiminimuose Danutė Petrauskienė. S. Pilkos pokarinė išeiviška buitė Amerikoje buvo ypač skurdi, rašė Vytautas Kazakevičius 1976 m. *Gimtas kraštas*. Tačiau teatras turėjo galimybę važinėti po JAV, Kanadą, vykti ten, kur galėtų „pataisyti sveikatą“, pailsėti. Siuntė „pasagos“ siuntinius ir Altųjų seseriai, stengdavosi nupirkti vaistų. Buvo laimingas, kai dukterėčia Danutė per savo vestuves pasipuodė dėdes atsiūsta suknele. Čikagoje iš pradžių nuomavo butą, o 1951 m., kad sutauptų dolerių, apsigyveno kambarėlyje, kuriame buvo tik lova, rašomasis stalas. Likusias patalpas užpildė vien knygos, rankraščiai, žurnalai, laikraščiai. 1963 m. gyvenimo klebonijoje prie jėzuitų bažnyčios. Laiškuose savo gyvenamąją vietą vadindavo „pasotom“. Penjios gaudavo tik 56 dolerius, kai už butą reikėjo mokėti 35 dolerius. Restorano, veikusio šalia S. Pilkos nuomojamo kambario, savininkė Gražina Biciūnaitė stengdavosi vaišinti į žymųjį artistą kiekvieną dieną.

Iš buvusio bendradarbio Vitalio Žukausko laiško, datuoto 1981 m. V. Gelumbauskieni, paaiškėjo, kad *Teatro almanacho* surinkimo darbai buvo atlikti Morkūno spaustuvelyje. O korektūras V. Žukauskas skaitė pats. 1954 liepos mėnesį aktorius buvo tvirtai įsitikinęs, kad rudenį knyga jau pasieks skaitytojus. Todėl ragino tautiečius prenumeruoti *Almanachą*. Ne kartą dukters prašė paieškoti prenumeratorių iš anksto, nes reikėjo surinkti 2,000 reikalingų dolerių spausdinimo darbams.

Nukelta į 2 psl.

TURINYS

Prisimenant akt. S. Pilką.

Žmogus ir laimė.

J. Aisčio Raštai. III t.
P. Kanto „Sugrįžimas“.

Grandiečių „šokimėlis“.

Lietuvos teatro grafas

Aktorius Stasys Pilka.

P. Petručio nuotrauka.

Atkelta iš 1 psl.

Tais pačiais metais dukrai laiške, rašytame spalio 30 dieną, pabrėžė, kad *Teatro almanachas* sustorėjo iki 400 psl., o jau po 5 mėnesių S. Pilka užvaldė nepaprastai noras turėti *Teatro almanachą* gimtadienio proga. Todėl rašė dukrai: „Surinkau jau 300 prenumeratorių! Bet reikia mažiausiai 500! O to laiko ir tos energijos komerciniam dalykams man tikrai stinga! Koks tai vis tiek nuzėmimas ir pragariškas vargas, o kartu lyg ir...elgetavimas, o mano 11 mėnesių be skatiko atlyginimo!“ Vėliau aiškino, kad kol kas išlaidas apmokas, bet tie „smakai yra devynagalviai ir jų apetitams galo nesimatyti“. Tačiau 1955 m. rugpjūčio 11 d. laiške dukrai džiaugėsi surinkęs ir 459 prenumeratorius, išmokėjęs 1.300 dolerių ir „vis dar bemokas“.

1957 m. V. Gelumauskienei ir D. Petrauskienei laiškuose tvirtino, kad *Teatro almanachas* 2 tomai linotipo surinkti ir į puslapius sudėti, iliustruojami. Tačiau po metų dukrai laiške pranešė blogesnę istoriją: *Almanachas* pavėlavimas priklausė nuo spaustuvės. Savininkas pirkto namą, mašinas, vertėsi kitais darbais, iš kurių gauna didelį pelną“. Tą patį aišku, blogas pelnas, leidžiant *Teatro almanachą* yra stabdis reprezentacinės knygos pasirodymui. Todėl 1961 m. sausio 2 d. *Teatro almanachas* autorius dukrai laiške apgailestavo, kad knygos surinktos, į puslapius „sulužytos“ tebeguli lietuviškoje spaustuvėje. Jau ir depresinės būklės požymiai išryškėja (kaip jis pats rašė): „Nuobodų, nėra impulsų, tvankoka“.

Teatro almanachas išleidimo istoriją tęsėsi ir po Stasio Pilkos mirties. Medžiagą ir prenumeratorių sąrašus, kuriuos vėliau išsiuntė V. Gelumauskienei, buvo paėmusi krikšto dukra (pusbrolio duktė) Stasė Pilkaitė-Kazlienė. Praėjus 20 metų nuo šio veikalo parašymo, pastaroji giminaitė išsiuntė medžiagą Lietuvos Bibliotekos pirm. Algimantui Keziui. Jis laiške Kazlienei pažadėjo išleisti knygą priėmęs 1,984 dolerius. Tačiau yra išlikęs laiškas (be datos), kuriame S. Kazlienė rašo V. Gelumauskienei, kad

leidykla tokio, koks yra Stasio Pilkos paruoštas, *Almanachas* nespausdins. „Aš labai noriu ir imsiuos darbo, kad *Almanachas* išvystų dienos šviesa, nes viskas trūnija ir geltonuoja“ – rašė S. Kazlienė S. Pilkos dukrai. 1981 metais V. Žukauskas, S. Kazlienė, spaustuvės savininkas Morkūnas, leidyklos vedėjas Petras Aleksa Čikagoje buvo nutarę išleisti *Teatro almanachą* tokį, kokį buvo sudaręs Stasys Pilka. Nors kiti norėjo, kad kai kurie straipsniai būtų perrašyti, papildyti, tačiau S. Kazlienė primygtinai prašė išleisti nieko nekeičiant. Kadangi spaustuvėje pasilikusių plokštelių nebebuvo, nutarta tai, kas buvo surinkta, perfotografuoti ir pradėti spausdinti. V. Žukauskas išpareigojo redagavimo ir įžangos parašymo darbus, o S. Kazlienė nutarė tvarkyti finansinius reikalus.

1986 m. S. Kazlienė ir V. Žukauskas buvo susitikę teatro festivalyje, bet apie *Teatro almanachą* išleidimą nekalbėjo, nors buvo susitarę jau prieš 3 metus. Išlikęs S. Kazlienės laiškas (be datos), rašytas V. Gelumauskienei, kuriame ji pareiškia savo nuomonę apie V. Žukausko stabdymą išleisti *Almanachą*. Ji 1986.02.12 laiške V. Gelumauskienei prašė atsiimti 2,000 dolerių iš Lietuvos bibliotekos leidyklos. S. Kazlienė nenorėjo, kad leidinys apie S. Pilką būtų išleistas komunistinėje Lietuvoje, nes tokio, jos nuomone, nieks nenorės skaityti.

Vitalis Žukauskas 1976 m. po Stasio Pilkos mirties V. Gelumauskienei rašė, kad spaudoje skaitęs apie *Almanachą* išvežimą į Lietuvą. Yra kitas laiškas (be datos) V. Gelumauskienei, kuriame rašoma: „Tėvas didok medžiagos dalį išvežė Vilniui. Pats mačiau. O iš jų gauti jau sunku – prašiau oficialiu keliu, net į laišką direktoriui neatėmė. Medžiaga lietuvių veiklą Amerikoje (1926–1929 metai). Mėginsiu per Tėviškės draugiją ką nors gauti“.

Tenka prisiliesti ir prie S. Pilkos asmeninio gyvenimo, kuris įžymiajam artistui, švelniai tariant, nebuvo nusisekęs. Nenorėjęs sukurti šeimos su dukros Valerijos motina, buvo kartu su soliste Antanina Dam-

brauskaite. Ji nebuvo ištikima. Pabėgėlių stovykloje abu meninkai išsiskyrė. 1944 m. iš Vienos dukrai Valerijai rašė, kad „esu vienai vienas“ ir ją vadino vieninteliu savo draugu. Nuo 1948 m. Stasys ir Antanina gyveno JAV, tačiau teatrui neleidė ambicijos ilgai susitikti su Antanina.

Norisi atskleisti tėvo Stasio Pilkos ir dukters Valerijos Gelumauskienės bendravimo ypatumus. Jis laiškuose ir dukrą kreipdavosi: „gerute“, „meilute“, „brangute“, „miela mergaitė“, „vargšyte“, „tamstyte“, vyresniajame amžiuje rašydavo: „brangioji moteriute“, „auksine moteriute“. Tačiau niekada nepavadino dukra. Laiškus pasirašydavo Tavo ar Jūsų (dažnai rašydavo dukrai ir kartu jos vyrui Juozui) Stasys Pilka. Laiškuose labai daug dėmesio skyrė dukters sveikatai. Beveik kiekviename linkėdavo pasveikti, duodavo patarimų ieškoti gerų gydytojų, rekomenduodavo atlikti tyrimus. Įdomu, kodėl nei karto S. Pilka nepasiteiravo dukters apie motiną. 1981 m. V. Žukauskas V. Gelumauskienei klausė apie jo tėvo ir motinos draugystę. Laiške, datuotame 1974.01.18 dukrai, S. Pilka yra parašęs, koks jos balsas panašus į motinos. Dar viena įdomesnė mintis, pareikšta dukteriai Valerijai apie Dambrauskaite. Vienam laiške yra išsireiškęs: „Kazkada mylėta moteris“. Čikagoje tarp lietuvių S. Pilka buvo žinomas kaip vienišas žmogus. Apie savo dukrą, matyt, niekam nenorėjo pasipasakoti. Giminiams S. Kazlienė viename laiške Valerijai Gelumauskienei rašė, kad jis buvo uždaras žmogus, nieko nepasakodavo apie save, nemėgo kalbėti ir apie kitus. N. Mikšytė-Ward nustebo, sužinojusi, kad jis turi palikuonę. S. Pilka laiško forma parašė V. Gelumauskienei testamentą: „Isakau kuną sudeginti. Be civilių ar religinių apeigų. Urną atiduoti Tautinių kapinių valiai, dolerių palikniu. Iš lietuviškos visuomenės esu patyręs pakankamai paniekimo ir skriaudos“. Išlikęs dar vienas be datos laiškas dukrai Valerijai, kuriame rašoma: „Kažkaip pagalvoju, jei mirtina, nebū kam nei kultūrai gal naudingų dalykų išsaugoti bei sutvarkyti, nei panašaus turto tinkamas rankas perduoti. Skelbiuosi esu susisėrius. Nes šį amatą mokau“.

Stasys Pilka, nepaprastai išsilgęs savojo krašto, 1971 m. nusprendė aplankyti okupuotą Lietuvą. Danutė prisimena, kaip velų vakarą pasitiktį teatro veterano atvyko labai daug žmonių su gelėmis, ypač teatrų, giminių, bičiulių, pažįstamų. Labai visi nusiminė, kai pranešė, kad lektuvus atskris į Lietuvą rytojau dieną. Susirinkusieji liūdnai išsiskyrė. Kitą dieną atvykusių pasitiktį teatrą buvo nedaug. Gaila, kad neleidė giminėms ilgai bendrauti su svečiu. Buvo laimingas, turėjęs galimybę aplankyti ir Balninkėlius, ir tėvo, mirusio 1942 m., kurį prieš mirtį slaugė pats sūnus, kapą Kurliuose. Dukterėčiai prisipažino, kad galėjosi palikęs Lietuvą. Tačiau grįžti net negalvojo. Ne kartą giminėms yra pabrėžęs, kad nori atvykti į laisvą Lietuvą.

Metams bėgant, S. Pilkos sveikata po truputį blogėjo. Jis daug rūkė, mėgo stiprią kavą, negalėjo tam atsispirti. Iš pradžių pradėjo skusti širdies su-

trikimais, vėliau – virškinimo, gydytojai diagnozavo skrandžio opaligę ir tulžies pūslės akmenlige. Vis dažniau gydydavosi ligoninėje, iš kur rašydavo laiškus dukrai. Ryžosi skrandžio ir tulžies pūslės operacijai tik pas lietuvių kilmės gydytoją Mačiūną. Rašė dukrai, kad po operacijos galys būti ir be vaistų. Tačiau, bėgant metams, fizinės jėgos silpo ir 1975 m. vasario 5 dieną mirė Čikagoje. Laidotuviams rūpinosi Lietuvos Dukterų draugija, kuriai šias funkcijas pavedė giminaitė S. Kazlienė. Po atsiveikimo su vėliaviniu palaikimu buvo laikomi Lack koplyčioje. Kai S. Kazlienės įnoringumu buvo gauti iš Lietuvos sesers Gerdos laiškas, kuriuose buvo prašymas, pagal velionio norą, urną atiduoti lietuvių Tautinėms kapinėms, S. Pilka atiteko garbinga vieta šiose kapinėse.

1993 birželio 2 d. Stasio Pilkos palaikai buvo pavezti į Lietuvą krikšto dukters Stasės Kazlienės rūpesčiu. Urna, papuošta rožių vainiku, buvo atnešta į Vytauto Didžiojo bažnyčią, kur dalyvauti Mišiose atvyko daug teatro darbuotojų tarp jų – teatro primadona T. Vaičiūnienė ir St. Radzevičius.

Stasys Pilka atgulė Petrašiūnų kapinėse, netoli ilgametės draugės solistės Dambrauskaitės. Tą dieną apie teatrą veterana kalbančiųjų buvo labai daug. Ypatinas pasiskaidymas buvo mokinio bei buvusio kolegos Stasio Radzevičiaus. Stasys Pilka buvo pavadintas Lietuvos teatro grafu.

Po Stasio Pilkos mirties draugai, bičiuliai susirūpino (tiksliau bijojo), kad nežūtų jo rankraščiai. *Draugo* redaktoriaus Česlovo Grincevičiaus ir literato Tито Antanaičio rūpesčiu archyvinė medžiaga ir knygos buvo atiduotos į Pasaulio lietuvių archyvą. Vitalis Žukauskas apie įžymų teatrą buvo sumanęs išleisti leidinį (monografiją), kuris būtų jam „savo tiku paminklu“. Išrinko iš periodikos Jo straipsnius, vertimus, eilėraščius, Gustiaus iš Bostono, Vaitkaus atsiminimus. Buvo prašęs aktorių: T. Vaičiūnienės, N. Vosyliūtės ir Tumalevičienės parašyti memuarus. Tačiau T. Vaičiūnienė iš Lietuvos parašė, kad dėl suprantamų priežasčių rašyti negali. O Tumalevičienė atsuntė pusantro puslapio atsiminimų apie savo mokytoją.

Buvo rūpintis plokštelių su S. Pilkos įrašais išleidimu. V. Žukauskas buvo suradęs netgi S. Pilkos laišką, kuriame nurodyta, kokius Šekspyro skaitymus jis nori girdėti plokštelių. Šiuo reikalu eilę kartų kalbėjosi V. Žukauskas su Povilu Jasiukoniu ir kt.

Stasio Pilkos nuveikti darbai, rodo, kad jis buvo neeilinio darbštumo žmogus. „Jį visą gyvenimą lydėjo tvarkingumas ir darbštumas“ – rašė sesuo Gerda Pilkaitė-Linartienė. Poetas Kazys Bradūnas dešimties mirties metinių minėjime sakė: „visų pirma tai buvo teatro žmogus. Tikras savo pašaukimo aristokratas. Savo džentelmeniškam manierom iš kitų išsiskiriantis net kasdieniškoje dienoje. Visos kultūros sritis jam rūpėjo ir jomis domėjosi visą savo gyvenimą. O grynai poezijos rečitalių didysis pradininkas ir yra Stasys Pilka“.

Žmogaus, kuris visą save atidavė teatrui Lietuvoje ir išdavė rūkė, mėgo stiprią kavą, negalėjo tam atsispirti. Iš pradžių pradėjo skusti širdies su-

Žmogus ir laimė

PROF. JUSTINAS PIKŪNAS

Nuo vaikystės dienų kiekvienas žmogus svajoja apie laimę, siekia jos. Niekas nenori patirti artimųjų mirties, šeimos suirimo, ligų, sužeidimų bei kitokių nelaimių. Ar laimė yra tik mirštažas – toluoje ją išvystame, bet, mums artėjant, ji išnyksta? Keliaujant į pasirinktą tikslą ir nugalint kelyje pasitaikančias kliūtis, gali suteikti laimės pojūtį. „Man sekasi, aš darau pažangą. Aš jau daug pasiekiau“, – kelia džiaugsmą ir pašitenkinimą. Tačiau pačios laimės patirtis kaip horizontas tolsta mums prie jos besartinant... Proto turinčiam žmogui nelaimė turėtų būti sunku išvystyti orientyrinę viltį ir laimingą ateitį žadančias mintis, jas sekti, nes jis gali žvelgti ne tik aplink save ir atgal, bet ir į artimą bei tolimą ateitį. Samonėje iškilus vertinga mintis (hipotezė) kelia jausmus, šieji išlaisvina emocijas, kurios stimuliuoja energiją veiksmams. Intelektinę brandą pasiekęs asmuo gali spręsti, kurios mintys yra prasmingos ir todėl vertos įgyvendinti. Tokias gaires teikiančias mintis ir veiksmus jis ar ji gali samoningai kartoti ir tuo pačiu didinti jų veiksmingumą. Žmogus mato skirtumą tarp to, kas dabar yra ir kas ateityje galėtų būti. Suaugusiojo veikla šaokiasi, atsiveria nauji uždaviniai. Taip vąga po vągų jo ar jos užsiėmimai išsiplėčia ir savo šeimos ir vaikų poreikių tenkinimą, taip pat ir darbus už šeimos ribų. Buities reikmės vertia profesinui, verslo ar kitokiu darbu pelynai pragyvenimo šaltinį. Gyvenimo kelyje galima, gal net būtina, ieškoti, kad atradus savitą misiją ir tuomet darbus pėsti jos realizavimo linkme. Šiame rašinyje bandysiu išskirti tuos veiksmus, kurie gali sukurti ne vien džiaugsmo ar malonumo momentus, bet daugeliui žmonių ir pačią laimę atnešti.

Tėvų šeima
Daugelis suaugusiųjų prisimena savo vaikystės metus, kaip laimingiausių gyvenimo tarpių. Tuomet buvo patirta tiek daug džiaugsmo, nuostabos ir švelnių meilės bei laimės šypsnių. Sunku viską, kas sukuria laimę šeimoje ir išpasakoti. Matyt meilė ir darna klestėjo. Motina mylėjo visus šeimos narius ir mokojo tą meilę išreikšti kiekvienam suprantamu būdu. Tėvas veiksmingai modelis tiek sūnams, tiek ir dukroms. Nepaisant to ir jos darbų už šeimos ribų, individualaus dėmesio užtėko visiems. Šeimoje neatsirado sunkiai išreikšiamų sankirčių ar bendravimo problemų, nes brandi meilė yra reklus nesupratimui ir problemų sprendėjai. Vaikai jautėsi laimingi tokioje šeimoje, nes jų poreikiai yra tenkinami ir patirties įvairovė dauginama išvykomi, stovyklo- mis, giminių ir draugų lankymu. Tėvų šeima yra nepaaimanomas laimės šaltinis vaikystės laimės. Daug kam tos kokybiškos laimės pakanka iki psichofizinės brandos; daug kas tais prisiminimais džiaugiasi visą gyvenimą, ypač kitiems laimės šaltiniams neišryškėjant.

Visiems yra žinoma, kad yra daug kitokių šeimų, kuriose vyras (arba ir žmona) girtuokliauja, rūko, vartoja narkotikus, įsivelia į nusikaltimus... Jose tėvai ir vaikai (ar vaikai) pati-

ria daug stiprių susipriešinimų ir emocijų įtampas ir gal vien protarpiais siek tiek motinos dėmesio, priimtinumo ar meilės. Dažnai užuot tėvo, tėra sugyventinis, kuriam vaikas vien našta ar konkurentas. Tokiame kontekste vaikas gali patirti fizinį ir kitokių bausmių, skurdos, bado, išnaudojimo, traumos... Gyvenant vien su motina, vaikai patiria daug baimės ir neišvysto būdų, kaip bendrauti su vyrais, savęs nepažeidžiant. Vis tik tokie vaikai ir paaugliai ieško ir bent dalis jų atranda džiaugsmo, pasitenkinimo bei laimės momentų senelių šeimoje, mokykloje ar kituose šaltiniuose. Vieną įdomų atvejį galima atrasti kitur. Jame matome vaikystėje prarastą bet kokią laimę ir vėliau gyvenime sunkiai, bet, vis dėlto, gana sėkmingai buvo gydomos praeities žaizdos. Sunku laimės ieškoti tiems, kuriems mažai teko patirti laimės šypsnių tėvų arba senelių šeimoje, tuo mažiau globos namuose.

Tėvai duoda vaikams genetinį paveldą, gimines, su kuriais rišamasi. Jie suteikia aplinką, kurioje gyvenama; mokyklą, kurioje mokomasi. Motinos/tėvo įtakos yra vaiko likimą stipriai brėžiantys veiksniai, kurie gali būti optimaliai geri, patenkinami arba žalingi, tiek su nuodijantys, ankstyviausiu nukrypimu nešantys. Geriausias atvejis bręstančiam nėra, kaip reikalo išsivaduoti iš ankstyvųjų įtakų, todėl jam ar jai yra lengva atrasti savus kelius ir orientyrus bei išsiskleidžiančios laimės džiaugsmą. Blogų įtakų atvejais anksčiau ar vėliau asmuo gali pajusti patekęs į kietus *moira* (gr. k. likimo) nagus, iš kurių jam ištrukti neįmanoma – jis žengia nuo mažų nusikaltimų į didesnius, nes determinuojančios praeities jėgos nepasiduoda jo kaskart silpnėjančiai valiai. Jis jautėsi neberekalingas giminei, todėl jam tarsi smilgai upės srovėje – nėra už ko užsikabinti. Neatradęs draugų ir nepatyręs jų pagalbos, galop jis patenka į nusikaltėlių grupuotę, kuri jam parodo dėmesį, draugiškumą ir priimtinumą. Vaiką pažeidžiančios įtakos kritiškioje arba asocijoje šeimoje gali būti nepataisomos – užkraunama našta, kuri jo ar jos kelyje tampa nebeapkeliamą – veda į nukrypimus, psichines ligas, žlungančią nelaimių našta.

Darbas ir profesija
Universiteto suola pasiekę arba nepasiekę, daugelis jauni- mo ir dauguma suaugusiųjų dirba, nes tai yra būtinas pragyvenimo šaltinis. Džiaugiasi tie, kuriems darbas nėra sunkus ar per daug nuobodus, juo labiau tie, kurie atrado jų polinkiama tinkamą ir įdomų darbą. Daug kas dirba vien dėl finansinio atlyginimo, todėl nestudijuoja ir neugdo darbo įgūdžių, nekalia darbo našumo. Žymiai geriau, kai darbas yra laikomas karjera. Dirbama, norint pakelti savo stažą, aukštesnę poziciją užimti. Todėl ieškoma darbo didelėse imonėse, kuriose yra daug pakopų kilti aukšty, gauti privilegijas, tapti prižiūretoju, viršininku. Pasitenkinimas didėja, kai pasiekiami plotmė, kurioje asmuo įgūdžiai ir gabumai yra geriausiai panaudojami ir su-

laikia pripažinimo. Laimė nušvinta, kai darbe, versle ar profesijoje atrandama gyvenimo misija. Tuomet atsiduodama visu savimi; jautiamas gilus prisirišimas ir darbo prasmingumas. Ši laimės versmė gali kilti metų metais, nes dažnai pasiekiamas meistriškumas stebina ne tik patį asmenį, bet ir bendradarbius, viršininkus. Gali būti laimingas ukiu darbininkas, nes darbų visad pakanka, gali būti laimingas mokslininkas, nes tyrimai sėkmingi ir naujų tyrimo projektų nepri-trūksta. Daugeliui asmenų specializuotas darbas tampa nepaaimanomu laimės šaltiniu. Jiems darbas – atsipalaidavimo, džiaugsmo ir atgaivos laikas.

Bičiuliai
Nei tėvų, nei giminių nepasirenkama, bet įdomių draugų galima pačiam ieškoti ir atrasti. Jau vaikas nori sutikti bendraamžių ir su jais pakalbėti, pažaišti. Paaugliui yra sunku gyventi be draugo ar draugės, be savo draugų grupės ar komandos. Artimi draugai geriau supranta asmens poreikius, norus, rūpesčius, siekimus. Visais gyvenimo tarpsniais žmogui reikia draugų. Pagrindinis būdas turėti draugą, yra juo būti. Anglų psichologo Steve Duck (1, p. 141–166) pateiktas statistikos duomenimis septyniolikamečiai turi vidutiniškai po 19 draugų, t. y. daugiau negu bet kuri kita amžiaus grupė, tačiau vertinant giliai patenkinančios ir intymios draugystės požiūriu, draugų skaičius sumažėja iki šešių ar septynių. S. Duck manymu, draugai yra būtini, todėl asmenys, neturintys gerų draugų, kencia draugystės stoka, kuri sudaro daug daugeliui fiziniams ir psichiniams simptomais gausių sutrikimų. Turint keletą gerų draugų (bent penkis ar šešis) ir su jais dažnai bendraujant, sulaukiamas gilaus pasitenkinimo ir gilios laimės pojūtis. Daugelis žmonių čia atranda patį didžiausią laimės šaltinį. Bičiuliški susitikimai ir pobūviai nepraranda svarbos per visą gyvenimo trukmę. Sena išmintis teigia: „Pasakyk, kiek turi gerų draugų, o aš pasakysiu ar tu esi laimingas, ar nelaimingas“.

Intelektiniai ir dvasiniai poreikiai
Intelektinį poreikį sudaro noras ir troškimas žinoti ir suprasti save, aplinką ir pasaulį, išskleisti proto galias, pačiam atrasti atsakymus buities ir santykių problemoms; būti lygiu ar išmintingesniu už kitus bendraamžius ir vyresniusius. Intelektui bręstant siekiama gilaus įvairių problemų supratimo. Jau paauglystėje iškyla filosofiniai ir egzistenciniai klausimai, tokie kaip, kas mes esame savo esme, ko savo gyvenime mes turėtume siekti. Galima pasiekti racionalius buities reikmių sprendimus faktų ir logikos šviesoje, bet jų nepakanka kuriant pasaulėžiūrą, ieškant viso gyvenimo prasmės.

Dvasinis poreikis pasireiškia troškimu žvelgti giliau ir toliau į žmogaus esmę, transcendentoti regimą tikrovę, tikėti Aukščiausiąja Būtybe, esančia šalia Visatos, sprendimuose vadovautis sąžine, o ne norais, geismais ar aistromis.

Nukelta į 3 psl.

Linksmas buvo šokimėlis

„Grandies“ vadovė Violeta Smieliauskaitė-Fabianovich.

rubų spalvų pailsinti. Pirmąją Dainos mįslę žiūrovai greit išpėjo, bet antrosios negalėjo išpėti nė vienas salėje esantis.

Vėl scenoje sukosi jaunimas, šoko „Mikita“ su „Mikitiene“ (abu šokiai – chor. J. Lingio, muz. J. Švedo), po kurių Galvydas Kunčas išvedė merginas „pinti“, „Lenciugelio“ (J. Lingio chor., muz. J. Švedo). Kadangi gražiai „pynė“, tai ir gausių plojimų susilaukė.

Antrą vakaro dalį vėl pradėjo „Sodžiaus“ muzikantai, ne tik pagrodami, bet ir padainuodami. O jaunimas jau veržėsi į sceną pašokti „Agotelę“ (chor. R. Tamučio), merginos jau viliojo bernelius, besisukdamos liaudies šokio „Viliotinis“ (muz. A. Bražinsko) sukuryje.

Jaunimą pakeitė vaikų šokių ratelio šokėjai, sušokė Dalia Bilaišytė – DeMuth grandiečiams pritaikytą folklorinių šokių pynę.

Nerimsta jaunimas. Taip išsuko „Gegužinės polkos“ (chor. H. Uznio, muz. V. Apanavičiaus) sukury, kad scena pasidarė per maža, nušoko nuo jos ir šokiui kvietė salėje sėdintčius žiūrovus. Ir jau pilna salė šokėjų stovėjo rateliu, sukosi poromis. Susėdę pailsėti, vėl sužuro į sceną. O čia – turbūt pirmą kartą Čikagos scenoje matomas vaizdelis – ponios tautiniai sijonai, bet su juodais švarkeliais ir skrybėlėmis pasidabinusios, ponai, taip pat skrybėlėti, lėtai, oriai, lyg pasivaikščioti išėję, šoka fokstrota „Cepelinas“ (chor. K. Kondratavičiaus, muz. V. Malinausko).

Ir nors tai ne lietuvių liaudies šokis, bet jis irgi buvo šokamas Lietuvoje, ypač, kai žmonės pradėjo keltis į miestus. Tai taip pat mūsų šokių istorija. Rubai, šokio ritmas, šokėjų laikysena – viskas susiliejo į visumą ir pakėrė žiūrovus. Salėje audringi plojimai.

Bet jaunimėlis nestyngsta vietoje. Jie jau scenoje – šoka „Šokimėli“ (J. Lingio chor., muz. J. Švedo, kompozicija žinomo klyvlendiečio L. Sagio). Šokis nėra imantraus piešinio, bet labai sceniškas, reikalaujantis ne tik šokio žinojimo, bet ir artistinių duomenų. Su šia užduotimi puikiai susidorojo solistai Audrė Kapačinskaitė ir Saulius Fabianovich. Po šio šokio salė tiesiog praplūpo katumėmis, solistai pakartotinai kvietiami į sceną.

Koncerto pabaigai jaunimas sušoka „Žilvičių kadrilį“ (chor. E. Morkūnienės, muz. A. Lapinsko) ir „Pasitupkę“ (chor. J. Lingio, muz. J. Švedo).

Grojančiam „Sodziui“, į sceną renkami visi šokėjai, jų vadovai: vaikų ratelio – Dalia Bilaišytė-DeMuth, Rima Polikaitytė, jau-

motiniškų savybių, jis turi būti entuziastas, autoritetas tam, kad sugebėtų išlaikyti tokį kolektyvą. Šiomis savybėmis ir pasižymi ansamblio vadovė Violeta Smieliauskaitė-Fabianovich bei visos kitos jai talkinančios mokytojos.

Išėjau iš salės. Ant koridoriaus sienų kabo nuotraukos, kuriose užfiksuotos akimirkos iš šokių ansamblio „Grandies“ koncertų. Kas ta mažųjų pora? Ogi tai Audrė Kapačinskaitė ir Saulius Fabianovich, besisukantys vienoje poroje. Dar visai mažiukai. Kiek metų jie jau šoka „Grandyje“?

O salėje sėdintys? Daugelis iš jų – buvę grandiečiai. Dabar šoka jų vaikai ar anūkai. Smagu.

Jono Kuprio nuotraukose: „Grandies“ sukakutinės šventės akimirkos.

„Sodžiaus“ kapela.

Muzika kviečia į Lietuvą

Pavasario vėjai kasmet į Lietuvos sostinę atpučia viena gražiausių muzikos švenčių – Vilniaus festivalį, kurį rengia viešoji įstaiga „Vilniaus festivaliai“ ir Lietuvos nacionalinė filharmonija, o pagrindinis mecenatas yra Vilniaus bankas.

Šiame festivalyje vyksta nuo gegužės 22 iki birželio 28. Jame puikiausiai gali apsilankyti, tuo metu po gimtine keliaujančiais, užsienio lietuviai.

Anot festivalio įkvėpėjo ir vadovo Gintauto Kevišo, šių metų šventės principai tie patys, kaip visada – aukščiausia atlikimo kokybė, kuo įvairesnė afiša ir būtinai specialiai ta proga užsakytas naujas lietuvių kompozitoriaus sceninis kūrinys. Tokiu būdu prieš keletą metų buvo pastatyta Broniaus Kutavičiaus opera „Lokys“, kuri visai neseniai su didžiuliu pasisekimu parodyta gastrolese Varšuvos Didžiajame teatre.

Lietuvos nacionalinio operos ir baletų teatro repertuare sėkmingai gyvuoja kitas festivalio užsakytas kūrinys – Mindaugo Urbaičio baletas „Acid City“. Šiame žiūrovai matys baletą „Dezdemona“, kurio autorius kompozitorius Anatolij Šenderov. Kaip teigia jis pats, sudomino amžina šekspyriškos meilės tema. Kūrinys nėra ankstinio libreto koks įprastas baletų spektakliuose, tai greičiau Šekspyro tragedijos įspūdis, kurį jau seniai regintis ir girdintis, nors scenoje viskas gali būti kitaip... Spektaklį ruošia rusų choreografas Kiril Simonov ir scenografas Emil Kapliuš. Diriguos Robert Šervenik, o Dezdemoną šoks garšioji šių dienų balerina Eglė Špokaite.

Festivalio koncertuose publika klausysis Birmingham miesto simfoninio orkestro, Airijos pianisto Barry Douglas.

Su Lietuvos nacionaliniu simfoniniu orkestru gros JAV smuikininkė Sarah Chang, dainuotojas vienas iškiliausių nūdienos tenorų, argentinietis Marcelo Alvarez. Įvyks koncertas, skirtas Norvegijos nepriklausomybės 100-osioms metinėms, Čiurlionio kvartetas koncertuos su indų atlikėjais, specialiai festivaliui suburtas orkestras su vienu garsiausiu pasaulyje violončelininku – Misha Maisky. „Lietuvos“ kino teatre dainuos ir šoks portugalų fado žanro žvaigždė Misia.

Vis labiau į miesto kultūrinį gyvenimą įsijungiančioje bernardinų bažnyčioje gros festivalio organizatorių pakviestas, vokiečių senosios muzikos ansamblis „Musica alta ripa“. O šventę birželio 28 d. užbaigs žymaus JAV džiazo pianisto Chick Corea ir grupės „Touchstone“ koncertas naujojoje „Siemens“ arenoje.

Jadvyga Godunavičienė

Žmogus ir laimė

Atkelta iš 2 psl.

Klausiamas, kas yra gražiausia, teisingiausia, šventiausia? Kokias vertybes ir idealus išsivertinti, kad sudvasintume savo pasaulį žvalgą ir patį gyvenimą? Laimė skleidžiasi, surandant atsakymus į intelektualinius ir dvasinius klausimus. Tai brandina asmenybę ir suteikia pastovumą ir prasmę jos gyvenime. Savęs atvirimas intelektualinėms ir dvasinėms vertybėms džiugina sielą, teikia palaimos pojūtį – tai dažnai būna pati reikšmingiausia laimės patirtis.

Gerai išvystytu protu ir kilniu sentimentu bei intuityvia galia sprendžiamas, kad yra Dievas, kad mes esame Jo kūriniai, siekiantys vykdyti Jo valią. Išvystomos religinės vertybės sudaro tuos vidinius rodiklius, kurie veda prie teikimo gelmių, tuo pačiu ir prie egoistinių bei agresyviųjų polinkių apvaldymo, nes Apreiškimas skelbia meilę ir altruizmą. Visožmogiškuoju ir krikščioniškuoju idealu išsivertinimas kuria autentišką žmogiskumą, o tai leidžia ištyrkti gausiems laimės spinduliams. Placiai žvelgiant, idealų stygius Lietuvoje ir visame Vakarų pasaulyje sudaro sąlygas dorovės nuosmukiui ir blogio bei „mirties kultūros“ proveržiams. Šie savo ruožtu sąjaukia baimę ir egzistencinį nerimą dėl blogėjančios ateities perspektyvos, dėl reliatyvumo ir vertybių sąmyšio.

Žmonija tebesisieloja dėl holokausto, dėl genocidų, dėl terorizmo nesuskaičiuojamų aukų ir jų keliamo skausmo – nenumaldomai išgyvenamas *Weltschmerz*. Prie jų prisideda gausėjantis gamtos nelaimės. Alianama dirva, naikinami miškai, teršiami vandenys didina skurdą ir ligas milijonams žmonių; mažėjantis deguonies oro erdvėje sunkina kvėpavimą, blogina

savijautą. Tai mūsų amžiaus tragika; ji užgožia šviesą, širdimi gyvenantiems asmenims. Prasidėjus XXI amžiui, nenumaldomai terorizmas, dažnėja gamtos nelaimės, irsta šeimos plėčiu mastu; reikšmingai mažėja gimstamumas Europoje. Krikščioniškajai Vakarų kultūrai greisia istorinio sunykimo pavojus, nes ji yra per daug nusivirusi į realyvizmą ir moralinio blogio gelmes. Atrodo, kad vien Dievo malonė gali ją išgelbėti.

Pasaulinė istorija nėra individuali rankose, tačiau asmeninė laimė jis kuria pats, kuria orientuodamasis į sveiką gyvenimo būdą ir į asmeninį idealizmą; o tai yra jo dvasios galioje. Kas žmogų padaro žmogumi, yra jo išsivertinti dvasia; jo proto ir emocijų telkimas gėriui, grožiui, teisingumui ir idealams siekti. Visožmogiškos vertybės glūdi neišsemiamos laimės šaltinis – atrasti ir gyventi idealais, kurie taurina asmenį ir jo siekimus, dorina jo elgesį bei darbus.

Nors tai nėra lengva, brandos siekiantis žmogus gali išsivaduoti iš neigiamų šeimos pantių ir iš jaunatviškų klaidų; jis gali surasti jį remiančius bendraminčius draugus, sukurti šeimą, įgyti gebėjimus ir įgūdžius darbe, versle ar profesijoje, galop atrasti savo lėmtį ir misiją. Sukurdamas idealais puošiamą pasaulėžiūrą, jis ar ji tuo pačiu atranda ir asmeninę laimę. Joks asmuo negali suteikti kitam žmogui laimės; kiekvienas turi ją pats savo galva ir savomis rankomis sukurti.

Literatūra:

1. Duck Steve. *Friends for Life*. New York: Random House, 1983, p. 141–166.
2. Pikonas Justinas. *Meilės psichologija*. Kaunas: PLKMSC, 198, p. 139–144.

J. Aisčio knygos sutiktuvės

Jono Aisčio Raštų III tomo sutiktuvėms popietės programos viršelis.

Poeto Jono Aisčio Raštų III tomo sutiktuvėms programos dalyviai. Iš kairės: Draugo redaktorė, JAV LB Kultūros tarybos narė Vitalija Pulokienė, vadovavusi programai, sol. Nijolė Penikaitė, Aldona Aistienė, muz. Manigirdas Motekaitis, prof. Violeta Kelertienė, Zina Daknienė ir JAV LB Kultūros tarybos pirm. Marija Remienė.

Sekmadienį, gegužės 22 d. Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, buvo paminėtos lyriko Jono Aisčio 100-osios gimimo metinės ir pristatytas trečiasis jo Raštų tomas — „Šiapus ir anapus literatūrinėmis temomis“. Renginių ruošė JAV LB Kultūros taryba, kuriai pirmininkauja Marija Remienė. Į renginių buvo atvykusi ir poeto Aisčio žmona

Aldona Aistienė. Trečiąjį Jono Aisčio Raštų tomą sudaro paties autoriaus spaudai rengtas, bet atskira knyga nepaskelbtas, periodikoje pasirodžiusių straipsnių rinkinys „Šiapus ir anapus“, taip pat į Aisčio rinkinius neįėję straipsniai, recenzijos, smulkesni rašiniai literatūrinėmis temomis, rašyti per 40 metų. Apie šį rinkinį išsamiai

kalbėjo prof. dr. Violeta Kelertienė. Savo prisiminimus apie vyrą, o ypač apie jo raštų tomų leidybą, pasakojo poeto žmona A. Aistienė. Meninę programą atliko solistė Nijolė Penikaitė, akompanuojant muz. Manigirdui Motekaičiui. Jono Aisčio poeziją ir raštų ištraukas skaitė Zina Daknienė. V.P.

LAIMA KRIVICKIENĖ

Lietuvių dailės muziejuje (Lemont, IL) ir vėl netikėta, įdomi paroda „Sugrįžimas“ (Coming Home) — susitikimas, pirma pažintis su New York kaimynystėje, Amsterdam, NY, gyvenančiu dailininku Pauliumi Kantu, kuris ten turi didžiulį ūkį su patogiai įsikūrusiais naminiais gyvuliais, myli ir augina arklius. Nuo 1960 m. juos treniruoja, žaidžia polo bei gamtos apsuptyje, savoje studijoje, nejučiant laiko tėkmės, kuria: paveikslus tapo, medžio drožia, skulptūras ar asambliažus montuoja.

Negali pasakyti, kas pažadino norą sugrįžti prie savosios giminės, kas pirmas prabilo apie lietuviškumą dabar, kai daugelis gyvenimo metų prabėgo šioje vandenyno pakrantėje, o lietuviška šneka nevertojama ir visai užmiršta. Gimė Kaune. Vaizdai matyti Jurbarko giliai įsirižė vaiko atmintyje, ukininio pripažinimas, kad jis, mažas

berniukas, gerai jaučia arklius, užskraidino ant jo ir štai balne išsilaike visus ilgus metus.

Tėvai buvo priversti trauktis iš Lietuvos. Pirmoji stotis — Vokietija, 1953 m. atvyko į Ameriką. Baigė Niskayuna High School, studijavo universitetuose, geras sportininkas, groja keletu muzikos instrumentų. Tik dailė, menas viliojo visada: „pirmas mano gyvenime kūrinys buvo pajūryje, didesnis nei gyvenimas, nes tada buvau tik 4 metų“.

1959 m., atidarant pirmą autorių dvidešimtmečio jaunūlio parodą Albany istorijos ir meno institute, žurnalistas, pristatydamas 40 skulptūrų, pasakė — „...svarbiausia yra tai, kad šis jaunuolis turi Dievo dovaną“. Nenusakomi gyvenimo vingiai vedė pirmyn: mokytojavimas, parodos, asmeniniai

Sveikas sugrįžęs!

kontaktai padėjo dailininkui suburti savų žiūrovų ratą, atvėrė meno galerijų duris: 19 autorinių parodų, nutapyta daugiau kaip 2,000 aliejinės tapybos paveikslų, sukurta per 1,000 skulptūrų, o jo mintys, žiūrėk, keliauja pirmyn ir vėl jis tempia ant porėmio drobės, vėl ima į rankas dėmesį patraukusio medinio gamtinio detalę ar odos atraižą ir vėl fantazija veda meno keliu.

Pauliaus Kanto išskirtinis objektas — žirgas. „Niekada nepavargstu būdamas su žirgu, žiūrėdamas, jausdamas jį. Esu sukūręs per 500 skulptūrų, kad parodyčiau jo dvasią, būdą, narsą, gyvybę, vikrumą, energiją, draugystę ir prisirišimą prie žmogaus“.

Šiuo metu Lietuvių dailės muziejaus sales užpildė dail. Pauliaus Kanto sukurti paveikslai ir žirgai. Ši paroda, kaip gryno oro dvelksmas, kaip

vasara — tiek čia daug gerumo, pašmaikštavimo. Tos skulptūros, asambliatai panardina žiūrovą į naują, dar nematytą, smagiai sujungtą, atpažįtamų daiktų, paverstų naujais ženklais, pasaulį. Esi priverstas grožėtis ryškiomis drobėmis, kur impresionistinė tapyba sąveikuoja su ekspresyviu piešiniu. Sudėtingos idėjos, reiškiamos lyg žaidybine forma, pareikalauja didesnio susikaupimo. „Jei gali juoktis, turi ir verkti — išsiskak dailininkas. — Gyvenimas ir menas turtingi prasmėmis“. Dailininkas puikiai jaučiasi tapydamas didelius darbus, natūralaus dydžio figūras, veido išraišką. Jo potėpis liejasi plačiai ir tiksliai. Jo kūryba tolygi kvėpavimui ieškant esminių ryšių tarp buities ir meno, tarp žmogaus ir jį supančio pasaulio. Žmogaus paskirtis išsaugant gyvybę, išskirtinis moters ir katinėlio, žirgo sugretinimas, minties ir vaizdo

jungtis pateikti kaip paslaptinigi ir brangūs dalykai. Meninė forma, ryški spalva, mėgstami raudonos spalvos plotai, akcentai nepriverčia krūptelti, o tik susimastyti, ką jie reiškia žmogaus dvasinei patirtčiai.

Ar matei liekną kojoms, daililentėm išdabintą, svajingai nuleidusį iškilį galvą „Dangišką žirgą“? O „Pegasa“? Kur nuneš nepažabojamas žirgas, nes ir balnas su pakinkteliais lyg iš „Prisiminimų“, sparčiai kelia aukštyn. Gal tik durų spynelė, užraktelis kilti neleidi, stabdo ir kviečia čia būti, džiuginti ne tik vaikų, bet ir kiekvieno, į Lietuvių dailės muziejų ateinančio, akis, prašviesina, šypsena pažadinus mintis pakelia ne į dausas, ne, siūlo čia pat ant žemės pasižvalgyti, su žirgais žirgeliais susidraugauti. O jų čia, nuostabiųjų — visas būrys. Čia ir „Buba“ ilgesingai dairosi, „Olimpiados viltis“ jau pažabotas su tikrais pakinkteliais, balneliu, metaliniais pentinėliais, dailiai sušukuotais karčiais. Net žirgų „Klounų“ gali ne

viens pamatyti, žirgo „Generolo“ apdovanojimus suskaičiuoti, mėlynumu spindintį „Vienaragi“ ir lenktynėm pasirušiusius, į būrį susijungusius surasti. Tiek daug čia vaizduotės, žaismės, kūrybai erdvės. Gal čia sekama pasaka, o gal girdime legendą apie žirgą, žirgelį ir kokiais keliais, kokiomis priemonėmis pažadinama žmogaus mintis, svajonė? Pauliaus Kanto skulptūrose

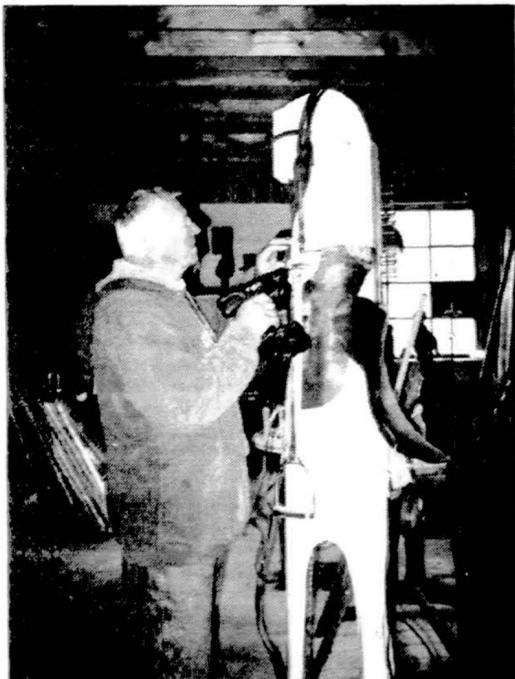
tiški elementai, daiktų detalės įgyja platesnę prasmę, gyvybę supulsuoja dailios medinės ištekintos gražiai nuopoliruotos senojo stalielio kojos, keliančios žirgą šuoliui...

Dailininkas Paulius Kantas nepailstantis siekti pergalės ir šią vasarą praleis sėdėdamas balne lyg susiliejęs su žirgu. Žiūrovas LD muziejaus salėse galės pajusti lietuvių genties

Jei gali juoktis, turi ir verkti, — išsakė dailininkas. — Gyvenimas ir menas yra turtingi savo prasmėmis

nebejauti transformuotų daiktų tikrosios paskirties, jauti juose išlikusią energiją, kurios nesugebėjo užgesinti laikas, o menininkas ją pažadino amžinybei ir didinga kolona ar ratas, stipinas, stalielio kojos ar lenta, lentelė, o ypač spygnos, spynelės, užrakteliai, vyriai ar rankenos, patekę į jiems skirtą vietą, tampa gyvu, nuostabiu tvariniu. Kūrybos momentas nuo konkretaus daikto abstraktaus ženklui atvėrė tokias išraiškos platumas, kokių gal ir pats autorius nesitikėjo. Auten-

jėgą, pajudinusią atminties klitkrosios paskirties, jauti juose išlikusią energiją, kurios nesugebėjo užgesinti laikas, o menininkas ją pažadino amžinybei ir didinga kolona ar ratas, stipinas, stalielio kojos ar lenta, lentelė, o ypač spygnos, spynelės, užrakteliai, vyriai ar rankenos, patekę į jiems skirtą vietą, tampa gyvu, nuostabiu tvariniu. Kūrybos momentas nuo konkretaus daikto abstraktaus ženklui atvėrė tokias išraiškos platumas, kokių gal ir pats autorius nesitikėjo. Auten-

Dail. Paulius Kantas savo studijoje.

Pauliaus Kanto kūrybos parodoje „Sugrįžimas“. Iš kairės: Vilija Adomaitienė, dail. Paulius Kantas, Daiva Karvaitė ir Lietuvių dailės muziejaus direktorė Dalia Šlenienė. Algio Mockaičio nuotr.